

УДК 340.12

І.В. ПРОЦЮК, докт. юрид. наук, доц., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого»

ПАРЛАМЕНТСЬКО-ПРЕЗИДЕНТСЬКА РЕСПУБЛІКА: ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Ключові слова: парламентсько-президентська республіка, президент, парламент, поділ державної влади, взаємодія органів державної влади

Мета і завдання даної статті – проаналізувати конституційні моделі поділу державної влади й відповідної системи стримувань і противаг на прикладі конкретних країн і сформулювати позицію щодо того, які з них можна віднести до парламентсько-президентських республік. Особливу увагу, на нашу думку, слід звернути на статус і місце президента в системі вищих державних органів, порядку його виборів, можливості його впливу на уряд.

Сучасні науковці до числа парламентсько-президентських республік відносять різні держави. Так, К. Арановський відносить до них Польщу й Латвію [1, с.169], С. Комаров та А. Малько – Болгарію й Австрію [2, с.225], Н. Сахаров – Чехію, Італію, Литву й Естонію [3, с.20], А. Ковальов – Югославію, Хорватію та Словенію [4, с.352], А. Мішин, у свою чергу, відзначає, що Ірландія й Ісландія, що функціонують в основному як парламентарні республіки, теж мають окремі елементи, характерні для республік зі змішаною формою правління [5, с.89].

Характеристику правового статусу президентів парламентсько-президентських республік, на нашу думку, доцільно розпочинати з аналізу конституційних положень щодо визначення президента як арбітра або гаранта, що закріплені лише в конституціях Румунії, Польщі та Словаччини. Зокрема, ст.80 Конституції Румунії зобов'язує президента

здійснювати посередництво між владами держави, а також між державою й суспільством. Стаття 126 Конституції Польщі закріплює положення про те, що президент є вищим представником Республіки й гарантом наступництва державної влади. Стаття 101 Конституції Словаччини визначає, що глава держави – президент своїми рішеннями забезпечує належне функціонування конституційних органів. З огляду на це можна зробити висновок, що правовий статус глав інших держав цієї групи (Болгарія, Литва, Македонія та Словенія), де найчастіше президенти визначаються як посадові особи, які є главами держав і представляють її у своїй країні й за кордоном, є слабшим ніж у вищезазначених країнах.

Цікавим є питання щодо конституційної можливості усунення глави держави з займаного поста. Так, наприклад, президент Македонії в разі порушення Конституції може бути усунений з поста достроково за однаковою процедурою, яка розпочинається за рішенням Зборів (ст.87 Конституції), прийнятим двома третинами від їх складу. Такою ж кваліфікованою більшістю Конституційний суд приймає остаточне рішення щодо усунення президента з поста й, відповідно, про припинення чинності його мандату. Майже аналогічні норми містить ст.109 Конституції Словенії, яка передбачає: якщо під час виконання своїх повноважень президент діє всупереч Конституції або серйозно порушує закон, за поданням Скупщини він може бути усунений двома третинами голосів Конституційного суду. Президент або віцепрезидент Болгарії згідно зі ст.103 Конституції може нести відповідальність тільки за порушення Основного закону країни й за державну зраду.

Найбільш деталізована ця процедура в Польщі, де за порушення Конституції, закону або вчинення злочину президент може бути притягнений до відповідальності перед спеціальним судом – Державним трибуналом (п.1 ст.145). Рішення про обвинувачення приймається Народними зборами (тобто на

спеціальному спільному засіданні Сейму й Сенату) більшістю не менше двох третин від їх складу. Члени Державного трибуналу обираються Сеймом на строк його повноважень, причому депутати й сенатори в нього не обираються. До відповідальності перед Державним трибуналом у певних випадках можуть бути притягнені також члени уряду й деякі державні посадовці.

Загалом же в парламентсько-президентських республіках процедура усунення глави держави з посади здійснюється за загальною схемою: ініційоване й ухвалене кваліфікованою більшістю (3/5 або 2/3) голосів депутатів парламенту (нижньою палатою) відповідне рішення затверджується конституційним, верховним або ж спеціально створеним судом.

Теоретико-юридична модель поділу державної влади й відповідна система стримувань і противаг у парламентсько-президентській республіці передбачають, що президент володіє низкою досить вагомих повноважень, які не мають потреби в контрасигнації прем'єр-міністра, відповідних міністрів і реалізуються ними самостійно. Надзвичайно важливе значення тут має передусім наявність у президента повноважень, функціонально поєднаних зі сферою виконавчої влади. Так, наприклад, президент Словаччини згідно з ст.102 Конституції Словаччини [6, с.170–208] а) призначає і звільнює голову та членів уряду Словацької Республіки, уповноважує їх керувати міністерствами й приймає їх відставку; відкликає голову та членів Уряду у випадках, передбачених у статтях 115 і 116 Конституції (п. г), б) призначає і звільнює керівників центральних державних органів вищого рівня та інших функціонерів у встановлених законом випадках, в) призначає й відкликає ректорів вищих навчальних закладів, г) призначає професорів вищих навчальних закладів, д) присвоює генеральські звання (п. h), е) є головнокомандувачем збройних сил (п. k).

Участь президента Румунії у формуванні й діяльності уряду полягає в тому, що він а)

пропонує кандидатуру прем'єр-міністра, б) здійснює за пропозицією останнього зміни в уряді, в) може брати участь в урядових засіданнях, де обговорюються питання національного значення, г) на прохання прем'єр-міністра головує на всіх засіданнях уряду, де він присутній, д) є головою Верховної ради оборони, (е) здійснює деякі інші владні повноваження (статті 85, 87, 91–94 і 102) [7, с.63–92].

Литовський президент а) призначає й звільняє прем'єр-міністра, міністрів, інших державних посадових осіб, які несуть відповідальність перед ним, б) вирішує важливі питання внутрішньої політики, в) разом з урядом здійснює зовнішню політику, (г) оголошує у встановленому законом порядку надзвичайний стан з наступним затвердженням відповідного рішення Сеймом (парламентом), д) виступає в Сеймі з річними доповідями про становище в державі, про її внутрішню й зовнішню політику (ст.84) [8, с.332–362].

До компетенції президента Словенії належить а) висунення кандидатури голови уряду, б) призначення державних службовців, в) призначення на посаду та звільнення з неї послів тощо (ст.107 Конституції) [9, с.170–208].

Майже аналогічними є й закріплені в повноваження президента в Конституціях інших держав, наприклад Македонії [10, с.433–460], Польщі [11, с.687–732] та ін.

Сутнісною характеристикою парламентсько-президентської республіки є й те, що уряд на чолі з прем'єр-міністром компетенційно є більш самостійним, ніж уряди в президентсько-парламентських республіках, а ступінь участі парламенту у формуванні уряду є компетенційно сильнішою, ніж президента. Остання обставина зумовлена використанням при формуванні органу виконавчої влади юридичної інвеститури уряду. Зазначимо, що формування уряду в Болгарії та Словенії є скоріше винятком, проте ним хоча й не передбачається інвеститура, але здійснюється воно за характерною для пар-

ламентських країн процедурою.

У Словенії президент, проконсультувавшись попередньо з лідерами парламентських груп (фракцій), пропонує парламенту кандидата на посаду прем'єр-міністра, який обирається більшістю голосів депутатів при таємному голосуванні. Інших членів уряду призначає і звільнює сам парламент за пропозицією прем'єр-міністра. При цьому кандидат на посаду міністра до свого призначення повинен відповісти на запитання компетентної комісії парламенту. Кандидатуру на заміщення посади голови Ради міністрів Болгарії, який здійснює керівництво загальною політикою уряду, координує її й несе за неї відповідальність (п.2 ст.108 Конституції), пропонує президент після консультацій з парламентськими групами. Інших членів уряду призначають Народні збори за поданням його голови. Усі члени уряду складають присягу перед парламентом і подають у відставку перед новообраними Народними зборами. Якщо ж парламенту не вдається в такий спосіб сформувати уряд, президент призначає службовий (безпартійний) уряд, розпускає парламент (за винятком у період останніх 3-х місяців роботи Народних зборів) і призначає нові вибори (статті 84, 99 і 109 Конституції) [9, с.170–208].

У Литві, Македонії, Словаччині, Польщі й Румунії юридична інвеститура уряду безпосередньо передбачена їх конституціями. Так, наприклад, у Литві прем'єр-міністра може бути призначено президентом тільки після схвалення відповідної кандидатури Сеймом. Упродовж 15 днів з моменту його призначення прем'єр-міністр пропонує Сейму утворений ним і затверджений президентом уряд і подає на розгляд програму останнього. Одержує він інвеституру в разі схвалення його програми більшістю голосів депутатів, які беруть участь у засіданні Сейму (ст. 92 Конституції) [8, с.332–362].

У Польщі призначена президентом Рада міністрів в особі його голови у двотижневий строк після його призначення і формування складу уряду подає Сейму програму діяль-

ності останнього з метою отримати вотум довіри. У разі невдачі сформувати уряд через зазначену процедуру сам Сейм обирає голову Ради міністрів із числа попередньо запропонованих до складу уряду. Президент зобов'язаний затвердити обраного нижньою палатою голову уряду. Якщо передбачена Основним законом процедура формування уряду виявиться безрезультатною, президент, заслухавши думку голів обох палат парламенту, може припинити строк повноважень Сейму і призначити вибори (ст.154). У випадку розбіжності позицій президента й парламенту з питання щодо формування уряду (в разі їх різної партійної належності), він фактично формується без урахування думки президента. Для здійснення своїх функцій уряд обов'язково повинен мати довіру з боку парламенту. При цьому для нівелювання потенційної можливості сповзання в хронічну урядову кризу Конституцією передбачено право розпуску парламенту: він розпускається (обмежень на розпуск немає), доки уряд зможе належним чином здійснювати свої повноваження, спираючись на парламент, точніше на його більшість [11, с.687–632].

Однією з головних юридичних ознак парламентсько-президентських республік є те, що їх уряди несуть юридичну відповідальність перед своїми парламентами. У Болгарії, приміром, парламент може приймати резолюцію осуду уряду в результаті ініційованого однією п'ятою частиною парламентарів питання про недовіру Раді міністрів або ж її голові, коли за це проголосувало понад половини депутатів болгарського парламенту (ст.89 Конституції). Якщо останній відмовив уряду в довірі або виразив йому недовіру, прем'єр-міністр зобов'язаний подати заяву про відставку уряду (частини 2 статей 112 і 89). Якщо парламент відхилив пропозицію про вираження недовіри уряду, нова пропозиція про вираження недовіри на тій же підставі не може бути внесена протягом наступних 6-ти місяців [12, с.394–422]. Стаття 108 Конституції Румунії «Відповідальність уря-

ду» проголошує: «1. Уряд несе політичну відповідальність за всю свою діяльність тільки перед парламентом. Кожен член уряду солідарно з іншими його членами несе політичну відповідальність за діяльність уряду та його акти». Стаття 114 Конституції Словаччини закріплює, що парламент у будь-який час може виразити уряду недовіру [6, с.170–208].

Як форма парламентського контролю у таких державах використовується інтерпеляція. Так, у Македонії вона є головною формою парламентського контролю: згідно зі ст.72 Конституції за ініціативою не менш 5-ти депутатів вона може бути внесена кожній особі, яка обіймає державну посаду, уряду й кожному його члену окремо, може стосуватися питань діяльності державного органу. Водночас Збори за ініціативою 20 депутатів мають право висловити уряду недовіру; останньому ж надано право порушити перед Зборами питання про довіру (статті 92–94 Конституції). Якщо у всіх випадках проти уряду висловлюється більшість від загальної чисельності депутатів, він має піти у відставку [10, с.433–460].

Стаття 111 Конституції Румунії зі змінами 2003 р. проголошує, що уряд і кожен з його членів зобов'язані відповісти на запитання або запити, сформульовані депутатами або сенаторами, на умовах, передбачених положеннями обох палат парламенту. Палати депутатів і Сенату можуть прийняти резолюцію, в якій висловлюють свої позиції з питань внутрішньої й зовнішньої політики, або залежно від обставин – з питань, які стали предметом запиту [14]. Схожі повноваження мають парламенти інших парламентсько-президентських держав.

Контрольні повноваження парламентів у парламентсько-президентських республіках в наш час мають тенденцію до розширення. Так, наприклад, відповідно до змін, внесених до Конституції Болгарії у 2007 р., значно розширено контрольні повноваження її парламенту. Він вправі: проводити слухання й отримувати щорічні доповіді Верховного ка-

саційного суду, Верховного адміністративного суду й Генерального прокурора про застосування закону і про діяльність судів, прокуратури і слідчих органів, представлені Вищою судовою радою (ст.84), а також проводити слухання й отримувати доповіді про діяльність органів, які повністю або частково призначаються Національними зборами, у випадках, передбачених законом (ст.84) [15].

Глава держави в парламентсько-президентських республіках, як і в парламентських, має право розпуску парламенту. Модель організації державної влади в такій республіці відрізняється тим, що найважливіше повноваження президента щодо розпуску парламенту, яке найбільшою мірою дозволяє йому конкурувати з останнім у питанні формування уряду, має істотну особливість: президент не вільний у питанні про розпуск парламенту. Конституції держав чітко закріплюють перелік підстав для його розпуску, які, як правило, пов'язані з формуванням уряду. З огляду на це зазначені положення не виключають президента з кола суб'єктів, які володіють повноваженням брати участь у формуванні уряду й у цілому конкурувати з парламентом щодо цього питання. На відміну від моделі поділу державної влади й системи стримувань і противаг у президентсько-парламентській республіці, за умов якої підстав для розпуску парламенту немає, модель парламентсько-президентської республіки не надає президентові свободи стосовно розпуску парламенту.

Наприклад, президент Словаччини згідно зі ст.102 Конституції може розпустити Національну раду за умов, якщо вона: а) впродовж 6-ти місяців з моменту призначення уряду не ухвалила його програмну заяву; б) упродовж 3-х місяців не прийняла постанову про урядовий проект закону, з яким уряд пов'язує питання про висловлення довіри; в) понад 3-х місяців не була здатна прийняти рішення, хоча її сесія не була перервана, а сама Рада в цей період була повторно скликана на засідання; г) якщо її сесія була перервана на триваліший час, ніж це дозволяє

Конституція. Президент, як уже зазначалося, розпускає Національну раду, якщо ініційоване нею його відкликання народом не підтримано [6, с.170–208]. Польський президент вправі розпустити Сейм достроково, якщо передбачена Конституцією процедура формування уряду виявилася безрезультатною (ст.154), а також якщо впродовж 4-х місяців після його подання державний бюджет не ухвалено палатами (ст.225). Водночас Сейм може саморозпуститись, ухваливши відповідне рішення кваліфікованою більшістю – у дві третини від свого складу. У разі саморозпуску або розпуску Сейму закінчується достроково і строк повноважень Сенату [11, с.687–732].

У парламентсько-президентській республіці значущими виявляються повноваження президента, пов'язані з його можливістю втручання в законотворчий процес (право законодавчої ініціативи, відкладального вето й видання актів, що мають силу законів). Правом законодавчої ініціативи Конституціями наділені лише президенти Польщі й Литви. Щодо відкладального вето, то в таких республіках це повноваження президентів має певні особливості: порівняно з президентським вето глави держави долається легше. Так, у Болгарії закон вважається прийнятим, якщо при повторному голосуванні він отримав понад половини голосів усіх народних представників (п.2 ст.101 Конституції). Така ж більшість необхідна парламентаріям для подолання вето президентів Македонії (ст.75 Конституції) та Словаччини (п.3 ст.84 Конституції). Стаття 87 останньої передбачає: якщо Національна рада після повторного обговорення ухвалить закон у супереччя зауваженням президента й він не підпише його, закон оприлюднюється без його підпису.

Також вагомою юридичною ознакою (за винятком Словенії), яка характерна для усіх держав з парламентсько-президентською формою правління – це контрасигнатура (міністерський підпис). Характерною рисою контрасигнації, закріпленої в конституціях таких держав, як Болгарія (статті 102–103),

Литва (ст.85), Польща (ст.144), Румунія (ст.99), Словаччина (п.2 ст. 102), полягає в тому, що контрасигнуванню належать не всі акти глави держави, як у суто парламентських державах, а тільки їх частина. Наприклад, офіційні акти президента Польщі для визнання їх юридичної чинності вимагають контрасигнації прем'єр-міністра, який тим самим приймає на себе відповідальність за них перед парламентом. Однак у цих державах не можна називати президента номінальним главою держави за аналогією з президентами парламентських республік. Оскільки: він володіє низкою досить вагомих повноважень, які може реалізувати при будь-якому розкладі політичних сил. Так, не мають потреби в контрасигнатурі прем'єр-міністра й реалізуються президентом самостійно такі акти, як законодавча ініціатива, призначення референдуму, підписання закону або відмова в ньому, опублікування закону або міжнародного договору, послання до парламенту або палат. Ці повноваження можуть стати реальною противагою президента навіть у випадку, якщо партійна належність його і парламентської більшості не збігається.

Статтю 102 Конституції Болгарії визначено, що акти президента повинні бути контрасигновані прем'єр-міністром або відповідним міністром. Не підлягають скріпленню підписом укази, якими президент: а) призначає службовий уряд, б) вручає мандат для його формування, в) розпускає Народні збори, г) повертає закон, прийнятий ними для повторного обговорення, д) визначає організацію й порядок діяльності президентських служб і призначає їх персонал, е) призначає вибори й референдум, є) опубліковує закони [12, с.394–422].

Модель поділу державної влади й відповідна система стримувань і противаг таких парламентсько-президентських республік, якто Фінляндія, Ірландія, Ісландія, Австрія, Хорватія, частково Боснія й Герцеговина, мають деякі особливості, що відрізняють їх від розглянутих вище. Проте їх специфіка не суперечить сутнісним юридичним озна-

кам, що характеризують республіку як парламентсько-президентську.

Що стосується компетенційних взаємозв'язків у владному трикутнику «парламент – уряд – президент» таких держав, то вони складають відповідну модель системи стримувань і противаг, яка забезпечує рівновагу державно-владної структури за парламентсько-президентської форми державного правління. Ось чому вбачається конститутивним чітке юридичне визначення: 1) способу і процедури формування уряду (повноважень щодо цього парламенту і президента); 2) його юридичної інвеститури (зазвичай парламентом); 3) юридичної відповідальності; 4) підстав відставки уряду; 5) підстав та обмежень (часових і кількісних) розпуску парламенту президентом з наявністю (або відсутністю) повноважень щодо цього в уряді й (або) його голови; 6) наявності права законодавчої ініціативи у президента; 7) використання президентом права відкладального вето, його подолання (можливості винесення цього питання на референдум); 8) промульгування законів президентом; 9) наявності інституту контрасигнатури (переліку актів, які підлягають контрасигнуванню); 10) підстав і процедури імпічменту або відзиву президента шляхом всенародного референдуму; 11) підстав проведення референдуму; 12) повноважень із цього приводу президента.

Аналіз конституційних засад порядку формування, організації й системи взаємовідносин виконавчої й законодавчої гілок влади дає змогу виділити особливі ознаки парламентсько-президентських республік як різновиду змішаної республіки, що відрізняють їх від президентсько-парламентських.

До таких ознак, на нашу думку, слід віднести наступні:

1. Президент наділений суттєвими конституційними повноваженнями у сфері внутрішньої й зовнішньої політики, але уряд у цих державах більше залежить від парламенту, що виявляється в передбачених конституціями процедурах формування уряду та його відповідальності. Складники правового

статусу президента близькі до глави держави з парламентською формою державного правління, крім арбітражних можливостей між гілками влади. Свої повноваження президент, як правило, здійснює за допомогою деяких допоміжних органів: адміністрації, рад оборони й національної безпеки та інших, фактичний статус яких наближається до статусу канцелярії, що закріплюється не в актах самого президента, а в законах. Крім цього, для допомоги президентові у прийнятті найважливіших державних рішень може створюватися консультативний орган. Обсяг повноважень президента в законодавчій сфері значно вужчий, аніж у президентсько-парламентській.

2. У системі президентсько-урядових компетенційних взаємозв'язків такої моделі державної влади застосовується контрасигнатура, але контрасигнуванню належать не всі акти глави держави, як у суто парламентських державах, а тільки їх конституційно визначена частина.

3. Уряд у республіках парламентсько-президентських більш автономний від президента, ніж у президентсько-парламентських, що зумовлено порядком його формування, відповідальності й обсягом компетенції.

4. Процес формування уряду майже повністю перебуває під контролем парламенту. Роль президента при його формуванні на зразок глави держави в парламентських країнах зводиться до пропозиції кандидатури прем'єр-міністра, підбір якої за конституційним обов'язком або ж за політичною традицією має здійснюватися ним з урахуванням співвідношення партійних сил у парламенті. Президент може бути конституційно зобов'язаний доручити саме лідерові партії (коаліції) парламентської більшості формувати уряд. Факт урахування президентом співвідношення партійних сил у парламенті при формуванні уряду є однією з тих головних рис, яка відрізняє парламентсько-президентську республіку.

У більшості з вищезазначених держав як

додаток до цього використовується процедура юридичної інвеститури уряду. Сформований уряд у встановлений конституцією строк має подати на затвердження парламенту свою програму дій. У разі її прийняття парламентом уряд та його голова остаточно призначаються парламентом (при цьому можливе формальне призначення президентом), а у випадку її відхилення уряд повинен піти у відставку.

5. У цих країнах може діяти принцип сумісності мандата парламентарія з посадою члена уряду.

6. Уряд несе юридичну відповідальність виключно перед парламентом, який через прийняття резолюції осуду може висловити недовіру його голові, уряду в цілому або ж його окремим членам. Стосовно голови уряду має діяти принцип солідарної відповідальності, тобто разом з головою уряду у відставку має йти весь уряд. Питання про довіру може бути ініційовано теж самим урядом, що може бути пов'язано з прийняттям парламентом урядового законопроекту. Якщо він такої довіри не отримає, президент повинен відправити уряд у відставку.

7. Президент вправі розпустити парламент, проте, на відміну від парламентських держав і президентсько-парламентської республіки, тільки за конституційно визначеним вичерпним переліком підстав і після консультації із главою уряду. Ці випадки переважно пов'язані з неспроможністю сформувавши уряд чи-то з вираженням вотуму недовіри уряду (наприклад, упродовж одного року більше одного разу). Проте конституції можуть передбачати й інші підстави.

Вищевикладена юридична модель компетенційних взаємозв'язків вищих державно-владних інститутів буде міцною й ефективною, якщо спиратиметься на сталу партійну систему. Такою, як показує практичний досвід розвинених країн, є двопартійна система. Як зазначав Б. Чичерін, «упроваджувати представницьку форму правління, навмання покладаючись на розважливність неорганізованого суспільства, яке перебуває у стані

бродіння, – це вершина політичної легковажності» [16, с.244–252]. Досягти побудови дійової партійної системи можна 2-ма шляхами: (а) коли відповідна партійна система є результатом тривалого природного процесу і (б) коли формуванню партійної системи сприяють відповідні норми виборчого законодавства. Щоб прискорити процес укрупнення політичних партій і завадити появі дрібних фракцій у парламенті на стадії їх реєстрації для участі у виборах іноді забороняють систему передвиборчих блоків. При підведенні підсумків голосування використовують пропорційну виборчу систему з досить високим відсотковим бар'єром.

Отже, посилюючи свій зміст парламентськими елементами, парламентсько-президентська республіка змінює розстановку сил у трикутнику влади «парламент – уряд – президент» у бік ефективної взаємодії уряду й парламенту. Сформований парламентом уряд перестає бути своєрідним буфером між вищим законодавчим органом і главою держави, а його голова фактично стає головною політичною фігурою в державі. На шляху можливого зосередження урядом у своїх руках надмірної влади стоїть парламент, а для того, щоб ні перший, ні другий не зловживали своїм становищем, створено відповідні важелі, коли, з одного боку, парламент має можливість відправити у відставку уряд, а з другого – уряд може посприяти президентові розпустити парламент.

Ефективне державне правління в парламентсько-президентській республіці забезпечується, по-перше, її стабільністю, зумовленою як збереженням у президента значних владних повноважень, так наявністю істотних важелів впливу на уряд з боку парламенту, виключною прерогативою якого є призначення чи усунення прем'єра (або всього складу уряду), який зазвичай представляє парламентську більшість; по-друге, її гнучкістю, зумовленою правом парламенту на зміну в будь-який час прем'єр-міністра й уряду, що створює можливість своєчасного коригування політичного курсу й тим самим значно

зменшує небезпеку конфліктів між виконавчою владою і парламентом. Право ж президента у суворо визначених конституцією випадках розпускати парламент і призначати нові вибори стає могутньою зброєю проти виникнення частих урядових і парламентських криз, чим зміцнюється стабільність уряду. Конституційно-правова модель парламентсько-президентської форми державного правління завдяки збалансованій системі стримувань і противаг у названому владному трикутнику запобігає політичним конфліктам, усуває загрозу встановлення єдиновладдя про президента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арановский К. В. Государственное право зарубежных стран : учебник для вузов / К. В. Арановский. – 3-е изд. доп. и перераб. – М. : ФОРУМ-ИНФРА, 2001. – 486 с.
2. Комаров С. А. Теория государства и права : учеб.-метод. пособ.: крат. учебник для вузов / Комаров С. А., Малько А. В. – М. : НОРМА-ИНФРА-М, 2003. – 448 с.
3. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире / Н. А. Сахаров. – М. : Юрид. лит., 1994. – 176 с.
4. Ковалев А. М. Президент Российской Федерации / А. М. Ковалев // Конституция Российской Федерации: Проблемный комментарий / отв. ред. В. А. Четвернин. – М. : Центр конституционного исследования МОНФ, 1997. – С. 350–353.
5. Мишин А. А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебник / А. А. Мишин. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Белые альвы, 1996. – 400 с.
6. Конституция Словацкой Республики от 1 сентября 1992 г. // Конституции государств Европы: В 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 3. – С. 170–208.
7. Конституция Румынии от 21 ноября 1991 г. // Конституции государств Европы: В 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 3. – С. 63–92.
8. Конституция Литовской Республики от 25 октября 1992 г. // Конституции государств Европы: В 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 2. – С. 332–362.
9. Конституция Республики Словения от 25 июня 1991 г. // Конституции государств Европы: В 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 3. – С. 170–208.
10. Конституция Республики Македония от 17 ноября 1991 г. // Конституции государств Европы: В 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 2. – С. 433–460.
11. Конституция Республики Польша от 2 апреля 1997 г. // Конституции государств Европы: В 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 2. – С. 687–732.
12. Конституция Республики Болгария от 12 июля 1991 г. // Конституции государств Европы: В 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 1. – С. 170–208 ; 394–422.
13. Конституция Словацкой Республики

от 1 сентября 1992 г. // Конституции государств Европы: В 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 3. – С. 170–208.

14. Law No 429/2003 for the revision of the Constitution of Romania // Official Gazette of Romania, Part 1, of 29 October 2003 - № 758.

15. Constitution of the Republic of Bulgaria Prom. SG 56/13 Jul 1991, amend. SG 85/26 Sep 2003, SG 18/25 Feb 2005, SG 27/31 Mar 2006,

SG 78/26 Sep 2006 – Constitutional Court Judgment No.7/2006 , SG 12/6 Feb 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.parliament.bg/en/const>.

16. Святоцький О. Пошуки оптимальної форми моделі форми державного правління в Україні / Святоцький О. // Влада в Україні : шляхи до ефективності / ред. рада. О. Д. Святоцький (голова) та ін. – К. : Журн. «Право України» : Ін Юре, 2010. – С. 244–252.

Процюк І. В. Парламентсько-президентська республіка: ознаки та особливості / І. В. Процюк // Форум права. – 2015. – № 3. – С. 185–193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2015_3_34.pdf

Розкриваються теоретичні і практичні питання конституційних основ поділу державної влади в парламентсько-президентській республіці. Аналізується поняття, місце та роль президента і парламенту в системі державної влади, їх взаємодія з іншими органами. Виокремлені основні ознаки парламентсько-президентської форми правління.

Процюк І.В. Парламентско-президентская республика: понятие и особенности

Раскрываются теоретические и практические вопросы конституционных основ разделения государственной власти в парламентско-президентской республике. Анализируется понятие, место и роль президента и парламента в системе государственной власти, их взаимодействие с другими органами. Выделены основные признаки парламентско-президентской форме правления.

Protsiuk I.V. Parliamentary-Presidential Republic: The Concept and Features

The article describes the theoretical and practical issues of the constitutional foundations of separation of powers in a parliamentary-presidential republic. The notion, the place and role of the president and parliament in the government and their interaction with other bodies analyzed. The basic features of a parliamentary-presidential form of government allocated.